

Dag Solstad får æreslønn fra staten. Og med det kan vel den norske revolusjonen erklæres for endelig avsluttet.

ØKONOMI Helse- og omsorgspolitik

Vil du sette bestemor på anbud, eller er du kanskje mot valgfrihet? Gjør deg klar til kommunevalgkamp.

Argumenter på anbud

VI LEVER i et land der de politiske forskjellene er så små at vi gleder oss når vi får øye på noe som kan ligne ideologisk uenighet. Spørsmålet om privatisering av helse- og omsorgstjenester er et slikt tema. Her går konfliktlinjen langs den klassiske høyre-venstre-aksen. Høyresiden vil åpne for mer privatisering. Venstresiden vil holde igjen. Nå går vi inn i en valgkamp hvor kommunal helse- og omsorgspolitik blir et av de viktigste temaene. Kan vi håpe på en god debatt?

DESSVERREER det offentlige ordskiftet omkring privatisering preget av bestemor-på-anbud-retorikk. Argumentene som fremføres har ofte liten substans, mens de substansielle argumentene sjelden fremføres.

LA OSS BEGYNNE med det substansløse: Privatiseringsdebatten skjøt fart i vår da den såkalte Adeccoskandalen ble avslørt: Helse- og omsorgsarbeidere på private sykehjem hadde gått for lut og kaldt vann i alt for mange timer, med klare brudd på arbeidsmiljøloven og lønn under tariff. Venstresiden tok dette som et argument mot privatisering: "Slik går det når bestemor utsettes for private profittjegere" var noe av omkvedet.

MENER lønns- og arbeidsmiljøspørsmål et argument mot privatisering? Arbeidsmiljøloven skal overholdes uansett, og private aktører bør ikke ha mindre grunn til å følge den. Tvert imot. Konsekvensene blir gjerne større hvis loven brytes av en privat eier enn av det offentlige, og i det siste har vi også sett at det offentlige må ty til kreativ lovtolkning for å få turnusen til å gå opp.

LØNSSPØRSMÅLET er heller ikke et relevant argument mot privatisering. Fagforeningene må gjerne kjempe for sitt, men i velfungerende markedsøkonomier (herunder Norge) produserer ikke offentlig sektor varer og tjenester ene og alene for å sikre arbeidstakernes interesser.

PÅ VENSTRESIDEN finner vi også betraktninger om at det er noe umoralsk ved å tjene penger, eller profittere, på omsorg. Dette er pussig all den tid vi har satt barna våre på anbud for lenge siden (private barnehager), og det finnes en rekke tjenester av "høyeste verdighet" som med største selvfølge overlates til det private. Ja, til og med døden kan man tjene gode penger på.

HELLER IKKE høyresiden går klar når argumenter skal på anbud. Her snakkes det om konkurranseutsetting og valgfrihet. Men er dette et

«Dessverre er det offentlige ordskiftet omkring privatisering preget av bestemor-på-anbud-retorikk,» skriver Ola Kvaløy.

FOTO: COLOURBOX

Ola Kvaløy
Professor i økonomi,
Universitetet
i Stavanger

isolert argument for privatisering? I prinsippet, nei. Det er ingenting i veien for at offentlige aktører kan konkurrere med hverandre, og at innbyggerne (kundene) så kan velge mellom ulike offentlige tilbud. En kommunal helseetat kan be om anbud fra kommunens egne sykehjem på vegne av pasientene, og kommunale enheter kan gjerne fakturere hverandre for å synliggjøre kostnader.

FOR Å FINNE de mer substansielle argumentene må man gå til kjernen i forskjellene på privat og offentlig eierskap og drift. Det første man da kan slå fast er at hvis det offentlige, la oss si en kommune, kan skrive en fullstendig vanntett kontrakt med en privat aktør om hvilke tjenester som skal leveres, hvordan disse skal utføres, og til hvilken pris, da har eierskap ingenting å si. Kommunen kan da diktere det private foretaket til å gjøre nøyaktig det samme som de selv ville gjort. Men slike fullstendige kontrakter

finnes ikke. I det virkelige liv vil det alltid være visse frihetsgrader som gjør at en privat aktør vil oppføre seg annerledes enn det kommunen forestilte seg. Private eiere vil rett og slett bruke de smutthullene de finner til å forsøke å tjene penger.

HVA BETYR DETTE? Jo, private aktører har mer motivasjon til å kutte kostnader, noe som igjen kan gå ut over kvaliteten på tjenestene. En kommune kan forsøke å kontraktsfeste et minstenivå på kvaliteten, men slike kvalitetsmåler er ikke lette å identifisere. Hvis kommunen mener at sykehjemmet bryter kontrakten, er det ikke enkelt å få domstolen med på at det private sykehjemmet slarver i stedet.

MEN PRIVATE AKTØRER kan også ha sterkere incentiver til å gjøre investeringer som bedrer kvaliteten. For å sikre fullt belegg, og for å vinne fram i fremtidige anbudsrunder, vil man gjerne tilby noe som er litt mer attraktivt enn konkurrentene.

Og selv om det i utgangspunktet ikke skal koste mer for kunden (eller kommunen) med private løsningsalternativer, vil private aktører gjerne forsøke å få litt mer ut av betalingsvillige pleietrengende og pårørende som verdsetter kvalitet.

PRIVATISERING vil dermed kunne gi et mer variert tilbud, men også større ulikhet. Ønsker vi dette? Det må politikerne og velgerne svare på.

FORHÅPENTLIGVIS får vi en god politisk debatt om hvilke mål vi har for helse- og omsorgspolitikken. Politikerne er ofte uenige om hvilke midler som skal tas i bruk, men de innrømmer sjelden at de er uenige om målene. To innrømmelser vil rydde opp i debatten: Venstresiden må erkjenne at et offentlig monopol gir et mindre variert tilbud. Høyresiden må erkjenne at private løsninger gir større forskjeller.

LIV OG LEVEBRØD

Mandager skriver:

Er lønns- og arbeidsmiljøspørsmål et argument mot privatisering?

PER FUGELLI

OLA KVALØY

SOFIE BRAUT

KNUD KNUDSEN

INGERID BØ

MARI REGE